4. Лизогуб Я. Г. Мародерство: у пошуках розуміння змісту діяння. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. № 30 (2). С. 59–64. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2023.3.05.

5. Луценко Ю. В. Протидія злочинності у світлі міжнародного правопорядку. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2023. № 5. Т. 34 (73). С. 60–64. DOI: https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.5/11.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-12

ПРАВОВІ КРИТЕРІЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕНЬ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Галинська Каріна Юріївна
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Функціонування публічних фінансів в умовах воєнного стану поєднує потребу в оперативності фінансових рішень із необхідністю збереження законності, бюджетної дисципліни та підконтрольності щодо використання публічних коштів. Зміна пріоритетів фінансування й спрямування ресурсів на оборону, безпеку, критичну інфраструктуру та соціальні зобов'язання істотно впливає на реалізацію фінансово-правових обов'язків [1]. За таких умов особливого значення набуває юридична визначеність кваліфікації порушень бюджетного законодавства.

Спеціальний фінансово-правовий режим може змінювати строки, процедури, компетенцію суб'єктів та способи виконання бюджетних повноважень, однак не усуває необхідності встановлення юридичних підстав для покладення відповідальності. Тому відхилення від загального порядку саме по собі не є достатнім для висновку про правопорушення. Необхідно встановити нормативну вимогу, чинну на момент відповідної поведінки, та з'ясувати, чи не була вона змінена спеціальним регулюванням.

Бюджетний кодекс України визначає порушення бюджетного законодавства та заходи впливу [2]. Водночас фінансовий контроль може виявляти ширше коло обставин: процедурні відхилення, недоліки,

ризики, неефективні рішення або недотримання показників. Отже, контрольний факт і юридично кваліфіковане порушення не є тотожними. Контрольний факт є встановленою під час контролю фактичною обставиною, тоді як юридична кваліфікація передбачає її співвіднесення із застосовною нормою, конкретним фінансово-правовим обов'язком та передбаченими законом наслідками.

Принципове значення має розмежування управлінського недоліку, процедурного порушення та фінансового правопорушення. В умовах війни управлінське рішення може не забезпечити очікуваного результату через зміну безпекової ситуації, порушення логістики, втрату активів або терміновий перерозподіл ресурсів. Якщо конкретний фінансово-правовий обов'язок не порушено, негативний результат може бути предметом оцінки ефективності, але не повинен автоматично визнаватися правопорушенням.

Процедурне відхилення також потребує самостійної правової оцінки. Спеціальне регулювання може змінювати строки, порядок погодження та інші елементи бюджетної процедури. Тому встановленню порушення має передувати з'ясування того, яка процедура була юридично обов'язковою на момент відповідної дії або бездіяльності. Це дозволяє відмежувати протиправне недотримання вимоги від правомірного відступу, передбаченого спеціальним режимом.

Для юридичної кваліфікації запропоновано 7 взаємопов'язаних критеріїв: нормативний, суб'єктний, поведінковий, процедурний, наслідковий, каузальний і санкційний. Нормативний критерій вимагає встановити застосовну норму та її редакцію; суб'єктний – компетенцію особи й покладений саме на неї обов'язок; поведінковий – конкретну дію або бездіяльність; процедурний – обов'язковий порядок її здійснення.

Наслідковий критерій застосовується, якщо конструкція порушення пов'язує відповідальність із певними наслідками. Каузальний критерій передбачає встановлення причинного зв'язку між поведінкою та юридично значущим результатом. Це особливо важливо під час війни, коли фінансові втрати чи невиконання показників можуть бути зумовлені зовнішніми обставинами. Санкційний критерій завершує кваліфікацію, визначаючи передбачений законом захід впливу.

Сучасна фінансово-правова наука характеризується інтегрованістю підходів до осмислення механізму юридичної відповідальності, що зумовлює необхідність комплексного врахування нормативних, процедурних, контрольних і гарантійних складових фінансово-правового реагування. При цьому правильною видається позиція щодо того, що встановлення контролюючим органом певного відхилення у сфері публічних фінансів не повинно автоматично ототожнюватися з наявністю юридично доведеного порушення бюджетного законодавства.

Між результатом контрольної діяльності та застосуванням заходу фінансово-правового впливу обов'язково має здійснюватися юридична кваліфікація встановлених обставин на підставі нормативних, суб'єктних, поведінкових, процедурних, наслідкових, каузальних і санкційних критеріїв.

Автору імпонує позиція, відповідно до якої фінансово-правове реагування має бути послідовним і юридично обґрунтованим. Спочатку необхідно визначити спеціальний фінансово-правовий режим та застосовну нормативну вимогу. Далі визначаються зміст фінансово-правового обов'язку та контрольний факт. Після цього здійснюється юридична кваліфікація порушення та визначається відповідний захід впливу. При цьому правильною видається позиція щодо того, що результат фінансового контролю не може автоматично визнаватися підставою для фінансово-правової відповідальності.

Удосконалення законодавства доцільно спрямувати насамперед на нормативне впорядкування юридичної кваліфікації. Першим напрямом має стати чітке розмежування контрольного факту та порушення бюджетного законодавства. Другим – закріплення загальних вимог до кваліфікації з урахуванням названих семи критеріїв. Третім – визначення особливостей кваліфікації під час дії спеціального фінансово-правового режиму, коли загальна вимога, процедура або компетенція суб'єкта можуть бути модифіковані спеціальними нормами [2; 3].

Окремого значення набуває розмежування оцінки ефективності та юридичного висновку про правопорушення. Розширення можливостей фінансового контролю й аудиту не повинно розширювати відповідальність поза межі закону. Аудиторське судження про неефективність не є тотожним бюджетному правопорушенню, якщо не встановлено порушення конкретного фінансово-правового обов'язку.

Важливим напрямом є посилення вимог до мотивування рішення про застосування заходу впливу. Доцільно передбачити кваліфікаційний блок із зазначенням фактичних обставин, застосовної норми, змісту порушеного обов'язку, належного суб'єкта, юридичної оцінки поведінки, значення спеціального режиму та мотивів вибору заходу. Обставини воєнного стану, на які посилається суб'єкт, мають отримувати окрему мотивовану оцінку [4].

Також необхідним є нормативне закріплення пропорційності фінансово-правового реагування. Вибір заходу має враховувати характер і тривалість порушення, юридично значущі наслідки, можливість відновлення правомірного стану, поведінку суб'єкта після виявлення порушення, повторність та об'єктивні умови виконання обов'язку. Пріоритетною має бути відновлювальна спрямованість

реагування, а обмежувальний захід – застосовуватися лише в межах, необхідних для досягнення визначеної законом мети.

Результати фінансового контролю мають бути узгоджені з адміністративним і судовим переглядом. Перевірці повинні підлягати нормативна підстава кваліфікації, належність фінансово-правового обов'язку конкретному суб'єкту, дотримання процедури, причинний зв'язок (якщо він юридично значущий) та пропорційність застосованого заходу [4].

Об'єктивні воєнні обставини не можуть бути універсальною підставою ані для звільнення від відповідальності, ані для автоматичного визнання поведінки протиправною. Необхідно індивідуально встановлювати їхній вплив на можливість виконання конкретного обов'язку, наявність правомірної альтернативи поведінці, причинний зв'язок із наслідками та вжиття суб'єктом доступних заходів для їх мінімізації.

Зарубіжний досвід *fiscal rules, compliance, enforcement* та кризової гнучкості доцільно використовувати функціонально, а не шляхом механічного перенесення. Для України важливим є принцип, відповідно до якого правомірний відступ від загальної фінансової вимоги має мати нормативну підставу, часові межі, компетентного суб'єкта та визначені умови застосування [5; 6].

Отже, юридична кваліфікація порушень бюджетного законодавства в умовах воєнного стану повинна забезпечувати визначений перехід від контрольного факту до пропорційного заходу впливу. Запровадження такого механізму в бюджетному законодавстві сприятиме захисту публічних фінансів, передбачуваності правозастосування та недопущенню необґрунтованої фінансово-правової відповідальності.

Література:

1. Romenska K., Datsenko V., Samoday V., Puhach Y., Dudchyk O. Management of budget flows under martial law. Public and Municipal Finance. 2024. Vol. 13, No. 1. P. 55–69. DOI: 10.21511/pmf.13(1).2024.05.

2. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 17.09.2026).

3. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text (дата звернення: 17.09.2026).

4. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text (дата звернення: 17.09.2026).

5. Brändle T., Elsener M. Do fiscal rules matter? A survey of recent evidence. Swiss Journal of Economics and Statistics. 2024. Vol. 160. Art. 11. DOI: 10.1186/s41937-024-00128-z.

6. Council Directive (EU) 2024/1265 of 29 April 2024 amending Directive 2011/85/EU on requirements for budgetary frameworks of the Member States. Official Journal of the European Union. 2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1265/oj (дата звернення: 17.09.2026).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-13

ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Григор'єва Марина Євгеніївна
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри кримінального права,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Корупційні кримінальні правопорушення в умовах воєнного стану набули нового значення. Ступінь суспільної небезпечності їх стрімко зросла завдяки тій величезній шкоді, яку вони заподіюють державі та суспільству. Саме зараз корупційні кримінальні правопорушення можна поставити в один ряд із військовими злочинами, злочинами проти міжнародного миру та правопорядку за розміром тієї шкоди, яку вони завдають нашій державі у найскладніший період її існування. І на перший погляд здається, що привілейовані склади кримінальних правопорушень у розділі XV КК України, який носить назву «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів» зовсім недоречні, але не можна забувати, що розбудова демократичної правової держави, формування повноцінного громадянського суспільства – це той курс, який тримає Україна останні роки. Тому реалізація відновлювальної функції кримінального права зараз особливо актуальна.

Поняття корупційного кримінального правопорушення у КК України відсутнє але в примітці до ст. 45 КК дається вичерпний перелік кримінальних правопорушень, які є корупційними та таких, які пов'язані з корупцією. Корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно вважаються кримінальні правопорушення, передбачені